

Pla de normalització lingüística a les Illes Balears: entre urgències i retards

La política lingüística que s'ha aplicat a les Illes Balears d'ençà del mes d'agost de 1999 (moment en què es constitueix el Govern actual) s'ha caracteritzat per la gran diversitat i quantitat de petites accions generades a partir d'un pressupost manifestament reduït; durant aquests dos primers anys, els recursos pressupostaris destinats a la Direcció General de Política Lingüística han estat els mateixos que hi havien destinats els governs conservadors durant els darrers exercicis: poc més de 300 milions anuals. Aquesta quantitat és totalment insuficient per abordar amb unes garanties mínimes d'incidència el compromís institucional d'encaixar i impulsar el procés de normalització lingüística. L'única diferència destacable en relació amb els exercicis anteriors és que la totalitat d'aquests recursos econòmics s'ha invertit en accions clarament pertanyents a l'àrea de la política lingüística i, a més, al llarg de l'exercici aquests recursos s'han incrementat al voltant de 100 milions anuals, gràcies a la participació d'altres àrees del Govern en accions promogudes per la Direcció General de Política Lingüística. Així i tot, és necessari que el Govern de les Illes Balears, en conjunt, prengui més mesures per fer possible el compromís assumit per totes les forces que formen el Pacte de Progrés d'impulsar el procés de normalització lingüística, compromís l'evidència més immediata del qual va ser precisament la creació d'una Direcció General de Política Lingüística separada de la Direcció General de Cultura, amb la qual, fins aleshores (i gairebé des de la seva creació l'any 1995), s'havia mantingut unida.

Durant aquests dos anys d'aplicació de la política lingüística, no només s'ha hagut de fer feina en un terreny pràcticament erm en molts d'aspectes, sinó que, a més, ha calgut afrontar la complexitat provocada per l'increment de població d'origen immigrat que s'ha establert a les Illes Balears durant els darrers anys. Aquest nou factor ha fet que s'hagin hagut de plantejar actuacions que deu anys enrere eren innecessàries.

En aquest sentit, els grans eixos que mouen les accions de la Direcció General de Política Lingüística són: *a)* l'assumpció per part del Govern, i de la resta d'institucions públiques, del compromís d'impulsar el procés de normalització lingüística; *b)* la implicació de tots els sectors de la societat civil en aquest procés; *c)* l'extensió del coneixement de la llengua catalana a tots els ciutadans que resideixen a les Illes Balears, amb l'objectiu prioritari d'incorporar-hi la població immigrada aquests darrers anys; *d)* l'increment de la presència del català en l'entorn social i de l'oferta de productes i activitats en aquesta llengua; *e)* la difusió, dins i fora de la comunitat autònoma, d'informació sobre la llengua catalana i sobre la situació sociolingüística de les Illes Balears, amb la finalitat de millorar la percepció de la comunitat lingüística i d'augmentar el prestigi de la llengua.

Les accions impulsades des de la Direcció General de Política Lingüística durant aquests dos anys es poden ordenar al voltant d'aquests cinc eixos, els quals

són també els eixos bàsics del Pla d'actuacions urgents en normalització lingüística a les Illes Balears, que s'ha aprovat recentment.

Administració pública

En l'àrea de l'Administració pública (autonòmica i local), el català des de fa temps ha anat guanyant una presència considerable, sobretot en determinats tipus de documents, en intervencions dels responsables polítics, en la publicitat institucional, etc. Així i tot, amb el canvi de Govern s'ha donat prioritat a incrementar aquesta presència fins a abastar tots els àmbits, amb l'objectiu que les institucions públiques de les Illes Balears, i especialment el Govern, actuïn de referent com a model d'ús lingüístic.

Les actuacions més destacades en aquest àmbit han estat l'impuls de l'aplicació del Decret 100/1990, que regula l'ús de les llengües oficials de l'Administració de la comunitat autònoma de les Illes Balears; el reforç del funcionament de la Comissió Interdepartamental de Política Lingüística, com a organisme de coordinació de l'ús institucional del català, i l'increment del nivell de coneixements de llengua catalana exigits per accedir a places de l'Administració autonòmica (s'ha passat d'exigir els nivells A i B, a l'exigència dels nivells A, B i C). Entre les actuacions de caràcter més tècnic, cal destacar la incorporació d'eines de suport a l'ús del català en les feines administratives (traductors i correctors automàtics, per exemple), l'increment del nombre d'assessors lingüístics, a fi de poder oferir aquest servei a totes les conselleries, la divulgació de diversos documents sobre aspectes formals i legals del català i la promoció de la formació i la coordinació regular dels tècnics d'assessorament lingüístic que treballen a qualsevol administració de les Illes Balears.

En el terreny de les administracions locals, l'any 2000 es va iniciar el Pla coordinador de normalització lingüística de l'Administració local (*vid.* LLENGUA I ÚS, 19), amb l'objectiu de facilitar als organismes adherits (ajuntaments i entitats supramunicipals) l'assessorament tècnic i els recursos econòmics necessaris per dur endavant el procés de normalització en els respectius àmbits de competència. En els exercicis dels anys 2000 i 2001 hi han participat quaranta-quatre i quaranta-sis entitats locals, respectivament.

D'altra banda, totes les actuacions impulsades des de la Direcció General de Política Lingüística han estat presidides per la voluntat de col·laborar amb els altres organismes del Govern i amb les institucions públiques en general, per tal de fer evident que el compromís institucional amb la normalització lingüística no només ateny aquesta Direcció General, sinó totes les institucions amb competències a les Illes Balears. Així, a part de cercar la col·laboració de la resta de conselleries del Govern, s'han realitzat nombroses actuacions amb els consells insulars, amb els ajuntaments —com acabam d'esmentar— i amb algunes àrees de l'Administració de l'Estat. També cal destacar l'increment de relacions de col·laboració que s'ha produït durant aquests dos anys amb institucions d'altres territoris amb què compartim la mateixa llengua —sobretot Catalunya i Andorra—, amb la finalitat d'aprofitar, des de les Illes Balears, les experiències d'aquestes institucions en la normalització lingüística, i de mostrar a la societat els beneficis que es deriven d'aquesta col·laboració.¹

A banda de l'aplicació de mesures de foment de la llengua, des de la Direcció General de Política Lingüística també es treballa en la recollida permanent d'informació sobre l'evolució del coneixement i l'ús de la llengua catalana a les Illes Balears per adequar les actuacions a les necessitats sociolingüístiques. En aquest sentit, s'estan aplicant algunes eines comunes amb Catalunya, com l'Indexplà o

L'Ofercat, s'ha reincorporat la pregunta lingüística en el qüestionari dels Censos de població i habitatges del 2001, s'apliquen altres eines com l'Indlocal i es dóna suport, mitjançant ajuts econòmics, a treballs diversos de recollida de dades, que han de permetre elaborar el mapa sociolingüístic de les Illes Balears.

En la línia d'implicar en el procés de normalització lingüística el major nombre de sectors socials, s'ha de destacar la signatura de convenis de col·laboració amb diverses organitzacions de la societat civil (sindicats, entitats financeres, col·legis professionals, associacions juvenils i d'immigrants, empreses, etc.). Els objectius d'aquests convenis són, bàsicament, augmentar la presència del català en el si d'aquestes organitzacions i implicar-les en la difusió del procés de normalització en els sectors socials en què incideixen més directament. Els acords es tradueixen en el suport dels tècnics de la Direcció General (els quals s'encarreguen d'analitzar la situació d'ús de la llengua en aquestes organitzacions i d'elaborar programes específics de planificació lingüística), en l'organització de cursos de formació i d'activitats de dinamització, en la publicació de materials, etc.

Implicació de tots els sectors de la societat civil

Encara que l'escola queda fora del marc d'actuació de la Direcció General de Política Lingüística, és pertinent fer algunes referències a canvis importants que s'han fet en aquest àmbit d'ençà de la formació del Govern actual. Aquest àmbit, sens dubte, és el que havia avançat més en el procés de normalització lingüística des de 1979 (any en què s'hi incorpora el català com a assignatura), gairebé sempre gràcies a l'impuls de diversos sectors d'ensenyants, pares i alumnes. L'actual equip de Govern troba una situació en què l'ensenyament *del* català com a assignatura és general i en què s'ha produït una permissivitat creixent respecte de l'ensenyament *en* català. A més, des de l'any 1997 és vigent el Decret 92/1997, que regula l'ús i l'ensenyament de i en llengua catalana (conegut com a Decret de mínims), segons el qual almenys el 50 % de les matèries s'han d'impartir en llengua catalana, encara que, en molts de centres, es troba lluny de ser duit a la pràctica.

Expansió dels coneixements de llengua catalana

Algunes de les principals accions que s'han fet en l'àmbit de l'ensenyament durant aquests dos darrers anys són, per exemple, la catalogació de totes les places docents d'ensenyament obligatori i de batxillerat com a bilingües (abans només ho eren les de primària dels centres públics), la qual cosa significa que les persones que aspiren a ocupar-les han de tenir coneixements suficients per impartir les classes en les dues llengües oficials (en el cas del català, això suposa tenir el títol de reciclatge); el suport a la immersió lingüística (en dos anys pràcticament s'ha duplicat el nombre de centres que apliquen aquest mètode, i avui ja són més de noranta); s'han dotat els centres de secundària amb tallers de llengua i grups d'acollida per donar resposta a les necessitats generades per la incorporació tardana d'alumnes que no tenen coneixements de llengua catalana o de cap de les dues llengües oficials; s'han aprovat mesures per garantir que els alumnes de centres estrangers, en acabar el període d'escolarització, tinguin coneixements suficients de llengua catalana. Etcètera.

Així mateix, l'extensió del coneixement d'una llengua no pot confiar-se únicament a l'àmbit escolar: l'adquisició de la llengua pròpia d'una comunitat es produeix sobretot a través de la socialització dels individus en el seu entorn. En el cas del català, la presència de la llengua en l'entorn no té prou solidesa per garantir-ne la consolidació del coneixement, sobretot si tenim en compte que, encara

ara, hi ha una part important de la població autòctona que no va tenir accés al coneixement de la llengua a través del sistema escolar i que bona part de la població que hi resideix és nascuda (i va ser escolaritzada) fora de les Illes Balears.

És evident, per tant, la necessitat de completar el sistema escolar amb una oferta d'ensenyament de català adreçat a la població adulta, autòctona o forana, si es vol garantir que el conjunt de la societat sigui capaç d'expressar-s'hi o capaç, com a mínim en un primer estadi, d'entendre-la sense dificultats per escrit i oralment; aquesta condició és indispensable per garantir l'expansió social del procés de normalització lingüística i l'adhesió de la societat a aquest procés.

La diversitat de necessitats de formació en llengua catalana de les persones adultes es reflecteix en la diversitat d'oferta que cal presentar per abastar tots els sectors destinataris. Així, per exemple, pensant sobretot en els no catalanoparlants com a destinataris, des de la Direcció General de Política Lingüística es promouen ofertes específiques per a determinats col·lectius, com els estrangers (de diversa procedència) o els empleats de comerç, alhora que s'han intensificat els cursos presencials de català per a adults ja existents (per exemple, s'ha consolidat l'oferta de cursos de català a totes les escoles oficials d'idiomes). Paral·lelament, s'han elaborat nous materials didàctics en suport multimèdia o que permeten l'autoaprenentatge a través d'Internet; s'ha preparat material per difondre el coneixement del català a través dels mitjans de comunicació i s'han potenciat els centres d'autoaprenentatge. Així mateix, s'ha difós informació sobre els recursos existents per a l'aprenentatge del català, tant els produïts a les Illes Balears com els procedents d'altres indrets del domini lingüístic.

Increment de la presència del català en l'entorn social

Com hem indicat suara, un dels factors essencials en la consolidació de l'ús de la llengua d'una comunitat és la seva presència en l'entorn social, tant l'ús com a llengua d'intercomunicació com en la retolació, la presència en els mitjans de comunicació, etc.

Val a dir que, a les Illes Balears, l'ús espontani del català en les relacions socials varia molt d'un indret a un altre. Tractant-se d'un dels aspectes en què resulta més difícil la intervenció institucional de forma directa, és necessari actuar decididament sobre els altres factors de l'entorn a fi de modificar els comportaments lingüístics personals que restringeixen l'ús del català.

En aquest sentit, una de les primeres àrees en què s'ha actuat per millorar-hi la presència de la llengua catalana ha estat la de les relacions comercials. Les accions que s'hi han fet van des del suport a les iniciatives de les empreses i comerços del sector, mitjançant subvencions a la retolació i a l'etiquetatge en català —amb la participació dels consells insulars—, fins a la distribució gratuïta de productes i materials de promoció —cartells de rebaixes, pales de preus, vocabularis, etc.—, o la promoció publicitària de productes etiquetats en català. La mesura més important adoptada en aquesta àrea pot haver estat la inclusió, en la nova Llei de comerç (Llei 11/2001), de diversos articles que regulen la presència de les llengües oficials en aquest àmbit i que tenen per objectiu garantir el respecte dels drets lingüístics del consumidor assegurant la presència del català en la retolació i l'atenció dels clients en llengua catalana.

Els mitjans de comunicació són un factor essencial en qualsevol procés de normalització lingüística. En aquest sentit, el fet que les institucions de les Illes Balears ara com ara encara no disposin de cap mitjà de comunicació propi és una mancança important. Amb la finalitat d'incrementar la presència del català en l'oferta mediàtica i de contrarestar, encara que fins ara molt parcialment, aquesta

absència de mitjans institucionals, s'han emprès diverses iniciatives: s'ha assegurat la recepció a totes les illes dels mitjans de comunicació de les altres comunitats de llengua catalana (TV3, C33, Punt 2 i Canal 9) i s'ha promogut la presència del català en la programació de TVE quan fa desconnexions per a les Illes Balears² o en la programació de les televisions locals, sobretot les d'abast insular (Telenova i Canal 4, a Mallorca, Televisió d'Eivissa i Formentera i Televisió de Menorca). En el cas de les ràdios, la situació és semblant: des de les Illes, gràcies a repetidors instal·lats per iniciativa de l'Obra Cultural Balear i que tenen suport institucional, es poden sintonitzar les emissores de ràdio de la CCRTV (Catalunya Cultura, Catalunya Informació, Catalunya Música i Catalunya Ràdio); s'ha potenciat la presència de programació en català de la majoria de ràdios que emeten des de les Illes Balears i, a més, s'ha creat una ràdio fórmula en català (Somràdio) i una ràdio convencional, encara en fase de proves (Ona Mallorca), mitjançant una fórmula mixta entre empreses privades i institucions. D'altra banda, també s'ha de tenir en compte l'existència de l'oferta de ràdio fórmula musical de l'emissora Flaix FM, gràcies a la iniciativa privada.

En el camp de les publicacions periòdiques en català, des del Govern de les Illes Balears s'ha actuat en diverses línies. Per una banda, la Direcció General de Política Lingüística atorga un ajut genèric a totes les publicacions de les Illes Balears que s'editen exclusivament en català —des de l'únic cas de publicació diària (*Diari de Balears*) a publicacions de periodicitat trimestral—; algunes d'aquestes publicacions també tenen ajuts dels consells insulars. Per altra banda, també s'han realitzat diverses activitats per donar suport a la difusió de les publicacions en català —exposicions, distribució d'exemplars de revistes infantils i juvenils als centres escolars i a plantes de pediatria d'hospitals, etc.

L'exhibició de cinema en català, tot i que encara és molt lluny d'assolir una situació que deixi de ser excepcional, ha rebut un gran impuls, gràcies al qual, de les tres o quatre estrenes d'anys anteriors, s'ha passat a la trentena llarga d'estrenes de l'any 2000, i de quinze mil espectadors —bàsicament atribuïbles a l'estrena nadalenca de Disney— s'ha passat als més de cent mil del 2000. Aquest increment ha estat possible gràcies al conveni de col·laboració en matèria de doblatge subscrit per les direccions general de Política Lingüística de Catalunya i de Balears, i gràcies també a la col·laboració amb els consells insulars de Mallorca i d'Eivissa i Formentera per a l'exhibició en sales comercials. A més de l'impuls a l'exhibició comercial, durant els estius es fa la campanya de cinema a la fresca en català, que ha suposat més de vuitanta projeccions de pel·lícules dialogades o subtitulades en català a poblacions d'arreu de les Balears. En aquesta mateixa àrea s'ha d'esmentar l'organització del Certamen de Curtmetratges Versió Original en Català, que ha tingut una excel·lent participació procedent de tot l'àmbit lingüístic.

L'activitat teatral és una de les àrees en què l'ús del català arriba a unes cotes més altes: més del 80 % de les estrenes són en català i més del 80 % del públic teatral va a veure obres en català. La política de suport que s'ha fet des de diverses institucions illenques (Govern, consells insulars i alguns ajuntaments) explica aquesta situació. Des del Govern de les Illes Balears, mitjançant la Direcció General de Cultura, es dona suport a l'intercanvi teatral entre les Illes i al desplaçament dels grups a l'exterior.

La difusió de la música en català també és un dels principals mecanismes d'expansió de l'ús de la llengua catalana a què es recorre des de la Direcció General de Política Lingüística. A part de donar suport a l'aparició de l'emissora Somràdio per possibilitar que els grups i intèrprets que utilitzen el català puguin arribar

més fàcilment al públic destinatari, es col·labora en la difusió de la producció discogràfica i en l'organització de concerts, entre els quals es pot destacar el Rock&Llengua, que ja ha tingut edicions a totes les Illes. Des de la Direcció General de Cultura es manté una línia de col·laboració en la projecció exterior, semblant a la que hi ha per al teatre.

A part de les activitats a què acabam de fer referència, n'hi ha d'altres que tenen per objectiu incidir directament sobre el sector juvenil. Aquesta incidència es fa des de diverses perspectives. Per una banda, transmetent la percepció que el coneixement de la llengua catalana suposa un enriquiment personal, tant en l'aspecte laboral —aquest coneixement comença a ser imprescindible per poder accedir a determinats llocs de feina, sobretot institucionals— com en els aspectes culturals, del lleure, etc. En aquest sentit, cal destacar la realització de diverses activitats de lleure que es vehiculen en català i en les quals es premien els coneixements de llengua catalana: concursos televisius, adreçats a escolars o a població jove, campionats de Scrabble o de jocs de llengua, encontres de teatre i d'activitats audiovisuals, etc. També es dona suport a la producció i difusió del còmic en llengua catalana, tant l'adreçat a la població infantil (per exemple, la revista *Esquix*) com l'adreçat a adolescents (*Còmic Clip*, per exemple).

Mitjançant l'adquisició per a l'ús institucional o la promoció publicitària, també es dona suport a la difusió dels productes informàtics que faciliten l'ús de la llengua catalana: reconeixadors de veu, correctors, traductors, eines de navegació per Internet, etc.

**Difusió
dels coneixements
sobre la llengua
catalana i la situació
sociolingüística
de les Illes Balears**

La difusió del coneixement de la vertadera dimensió de la llengua catalana —volum demogràfic, producció cultural (històricament i en l'actualitat), grau d'adequació a les noves tecnologies, vitalitat de la llengua entre la població autòctona, etc.— i la difusió dels motius pels quals avui està en perill clar de regressió poden contribuir a incrementar l'autoestima i a fomentar actituds de fidelitat lingüística entre la població catalanoparlant, i a millorar la percepció que en tenen els altres sectors que viuen a les Illes Balears. D'altra banda, donar-nos a conèixer a l'exterior pot predisposar favorablement envers la nostra realitat lingüística els més de deu milions de turistes que anualment visiten les Illes o les persones que trien les Illes per instal·lar-s'hi de manera més o menys definitiva.

En aquest camp d'acció, en algunes ocasions en col·laboració amb la Direcció General de Política Lingüística de Catalunya, s'han duit a terme activitats diverses, com la presència a fires lingüístiques (Madrid, Berlín...) i a fòrums internacionals; l'edició de materials de difusió massiva (com *El català, llengua d'Europa*, que a més d'haver-se publicat en forma d'opuscle, en cinc llengües, i de ser accessible a través d'Internet, s'ha publicat com a quadern central del diari en anglès *Majorca Daily Bulletin*, del setmanari alemany *Mallorca Zeitung*, i de la revista universitària *L'hiperbòlic*); s'han fet produccions audiovisuals per difondre casos de persones que, havent escollit les Illes Balears per viure, s'han integrat lingüísticament, etc. En aquest camp, no dubtam que la gran quantitat d'estrangers que visiten les Illes Balears són un vehicle importantíssim per donar a conèixer a l'exterior la nostra realitat lingüística, i ja s'ha començat a fer feina en la producció de materials per difondre informació sobre aquesta realitat entre els nostres visitants.

Conclusions

Som conscients que les mesures de política lingüística que es duen a terme des de la Direcció General de Política Lingüística, malgrat l'enorme esforç humà que

s'hi dedica, resulten encara insuficients per capgirar el procés de substitució lingüística. Avui són molts els entrebancs amb què topa una política lingüística que vulgui ser realment conformadora de la realitat social: un important creixement demogràfic causat bàsicament per immigració al·loglota; el fet que les Illes Balears siguin la comunitat autònoma més mal dotada per les inversions de l'Estat (una dotació basada en la població de dret, però no en la població de fet, que durant els mesos d'estiu pot duplicar la de dret); el procés de globalització econòmica; un marc legal i una política lingüística estatals que afavoreixen clarament un grup lingüístic de l'Estat en detriment dels altres tres, etc. Tot plegat aventura un futur complicat per assegurar la pervivència de la nostra llengua.

Per aquest motiu és necessari que l'increment de les mesures i les actuacions a favor de la normalització de l'ús del català tenguin el suport i el compromís de totes les institucions i del conjunt de la ciutadania de les Illes Balears. Aquest projecte comú només tindrà garanties de reeixir si aconseguim implicar-hi tots els sectors de la societat. La voluntat manifesta d'executar un pla d'actuacions urgents a favor de la normalització lingüística, voluntat que es va estenent a totes les capes de la societat, és un indicatiu d'aquesta presa de consciència conjunta, que necessita obtenir resultats de manera immediata.

1. En aquest mateix número de LLENGUA I ÚS trobareu referències detallades de les actuacions conjuntes dels governs de la Generalitat de Catalunya i de les Illes Balears.
2. Unes vuit hores setmanals, aproximadament (una hora i mitja diàries el dies feiners i mitja hora el dissabte), sovint sacrificades per altres compromisos de l'emissora estatal (retransmissions esportives, etc.).

Notes

